

הקהילה הגאה והכנסת ה-19:

ניחוח פוליטי של החמצה היסטורית

יונתן לוי וליאת שלזינגר

תקציר

מאז סוף שנות ה-90 יצא שמה של ישראל למרחוק כאחת המדינות המתקדמות בעולם בכל הקשור למצבה ולמעמדה של קהילת הלהט"ב. בשנים האחרונות השתנתה התמונה באופן דרמטי: ערב הבחירות לכנסת ה-20, ישראל הולכת ומאבדת את מעמדה כאחת המדינות המיטיבות ביותר עם האוכלוסייה הגאה, בהשוואה למדינות דמוקרטיות אחרות בעולם.

בזמן ש-34 מדינות כבר הכירו בזכותם של זוגות גאים למסד את הקשר ביניהם וב-22 מדינות התירו לזוגות גאים לאמץ ילדים באופן שוויוני, בישראל לא יכולים זוגות חד-מיניים להינשא, לבוא בברית הזוגיות או לאמץ. הקיפאון במעמד הקהילה הגאה בארץ צורם במיוחד על רקע שיעור התמיכה הגבוה במאבק שלה לשוויון זכויות. דוח זה מבקש להצביע על הסיבות העיקריות להידרדרות זו.

מבחינה ציבורית, מעמדה של הקהילה מעולם לא היה טוב יותר: דמויות להט"ביות מככבות בתוכניות טלוויזיה עתירות רייטינג, אמנים מפורסמים יוצאים מהארון באופן מתקשר, ארגוני חינוך גאים פועלים בכל רחבי הארץ, ותל-אביב נחשבת לאחת הערים הגאות האטרקטיביות והפופולריות בעולם. למרות כל זאת, בזמן שמעבר לים מתחוללת מהפכה של ממש, הקהילה הגאה בישראל נאלצת להסתפק בפירוור חקיקה שבבסיסים עומד סירוב תקיף להכיר בזוגיות חד-מינית ובמשפחות גאות.

אם בעבר האתגר המרכזי ניצב בשדה החברתי והתרבותי, היום, משנרשמו הישגים ניכרים בתחומים אלה, האתגר המרכזי הוא חקיקתי ופוליטי. הנראות והבולטות של הקהילה הפכו אותה באופן טבעי לאחד מיעדי החיזור העיקריים של מפלגות המרכז-שמאל, ובשנים האחרונות - גם של הליכוד. ואכן, מאז הבחירות האחרונות שטף את הכנסת מבול של הצעות חוק גאות: חלקן עוררו מתיחות פוליטית רבה, ואף הוציאו את קהילת הלהט"ב למאבק ציבורי שכמותו לא ידעה כבר שנים.

ההרכב של הכנסת ה-19 סימן הזדמנות נדירה לסגירת הפער המתרחב מול מדינות העולם. כנסת זו אפשרה לשרטט בביטחון את גבולותיו של הנוש הגאה - כמעט מחצית מחברי הכנסת, המחויבים באופן מוצהר ועקבי לתמיכה בקהילה. אליהם היו עשויים לחבור, מכוח האינרציה הפוליטית, חברי כנסת נוספים שעמדתם אמביוולנטיות יותר. לא קשה להבין, אם כן, מדוע הצטרפותן של שתי מפלגות המרכז לממשלת נתניהו עוררה תקוות גדולות בקרב האוכלוסייה הלהט"בית.

אלא שבחינה מדוקדקת של כלל ההצעות שהונחו על שולחן הכנסת מוכיחה כי מעבר לרעש הציבורי הגדול שהן עוררו, רוב הצעות החוק סוכלו, נתקעו או נקברו כליל. למעשה, מאז הבחירות הקודמות אישרה הכנסת אך ורק חוק להט"ב אחד - חוק שהגיע דווקא מספסלי האופוזיציה. ביתניים המהפכה המיוחלת אפילו לא נראית באופק. ההסבר לכישלון נעוץ בהכרעות הפוליטיות של מפלגות המרכז ובחוסר המנהיגות של ראש הממשלה.

למרות משקלן הרב בתמהיל הקואליציוני - 25 מנדטים בסך הכל - מתקשות מפלגות המרכז לקצור הישגים משמעותיים עבור הקהילה. מפלגות אלה, שמציירות את עצמן כנציגות הנאמנות ביותר של אוכלוסיית הלהט"ב בכנסת, בחרו שלא לכרות ברית פוליטית עם ידידי הקהילה אלא עם אויביה המרים ביותר - "הבית היהודי" ו"ישראל ביתנו". בעבר היה נהוג לחשוב שהמתנגדים החריפים ביותר של הקהילה הן הסיעות החרדיות. היום ברור שהחסם הפוליטי העיקרי בפני התקדמותה הוא הימין הדתי.

כבר בהסכמים הקואליציוניים העניקו "יש עתיד" ו"התנועה" זכות וטו בענייני דת ומדינה למפלגת "הבית היהודי". בפועל, מיום הקמת הממשלה מפלגות המרכז לא הצליחו להעביר יוזמות שמיטיבות עם הקהילה ואף התנגדו ליוזמות שמקורן באופוזיציה. בסופו של דבר, אוכלוסיית הלהט"ב שילמה את מחיר השותפות של מפלגות המרכז עם הימין הדתי. במקביל, אפשר היה לזהות היווצרות של מעין ציר עסקי - משוואה פוליטית העומדת ביסוד היחסים הקואליציוניים - שקשר בין זכויות הקהילה מצד אחד לבין

האינטרסים הסקטוריאליים של "הבית היהודי" מצד שני. הדינמיקה הפוליטית הזאת אפשרה למפלגת "הבית היהודי" להקצין עמדות באופן עקבי במטרה להעלות את המחיר שמוכנות מפלגות המרכז לשלם עבור התקדמות, ולו מינורית, במצבה של הקהילה. מחיר זה בא לידי ביטוי בחוקים שנועדו לסכל מו"מ מדיני בעתיד ובהזרמת סכומי עתק מעבר לקו הירוק.

כך קרה שלמרות כוחן הרב, אסטרטגיית ההשפעה של מפלגות המרכז, ששמו לעצמן מטרה "לשנות מבפנים", נכשלה כישלון חרוץ: הן בקושי הצליחו לקדם חקיקה גאה, ובמקרים הנדירים שעלה בידן לעשות כן, על כך מחיר כבד מאוד שסתר באופן יסודי את האינטרסים של המצביעים שלהן.

את העימות הפוליטי המתמשך שנוצר בין "הבית היהודי" למפלגות המרכז יכול היה לפתור ראש הממשלה. אלא שנתניהו לא נקט מעולם עמדה ברורה ומוצהרת באשר לקהילה הגאה - זאת בניגוד מוחלט לכלל מנהיגי העולם המערבי, המחויבים במציאות הנוכחית להציג בפני ציבור האזרחים עמדה ברורה בנושא.

הנסיבות היחידות שבהן נתניהו מדבר על קהילת הלהט"ב הישראלית הן כשהוא נואם, באנגלית, מעבר לים. ברבים מהנאומים הבינלאומיים של ראש הממשלה בחו"ל הוא כולל אזכורים לקהילה הגאה - בעיקר כשהוא משווה בין מצבם של לסביות והומואים בישראל לבין מצבם באיראן. השתיקה הרועמת של נתניהו אינה בעלת משמעויות סמליות בלבד; היא נושאת השלכות פוליטיות: סמכויותיו כראש הממשלה מאפשרות לו, אילו רק היה מעוניין בכך, להציל רבים מהחוקים הגאים שנקברו בגלל העימותים בין סיעות הקואליציה.

● **ישראל נשארת מאחור:** בשנים האחרונות איבדה ישראל את מעמדה כאחת המדינות המובילות

בכל הקשור לחקיקה גאה. בזמן ש-34 מדינות ברחבי העולם מכירות באופן רשמי בזוגיות להט"בית ו-22 מדינות מתירות אימוץ שוויוני, בישראל זוגות חד-מיניים לא יכולים להינשא, לבוא בבית הזוגיות או לאמץ. ההידרדרות צורמת במיוחד לאור שיעור התמיכה במאבק הלהט"בי בישראל, שהינו גבוה משמעותית בהשוואה למדינות שכבר מכירות בזוגיות גאה.

● **הישגי חקיקה דלים:** מאז בחירות 2013 הונחו על שולחן הכנסת לא פחות מ-17 הצעות חוק

גאות. רובן הגדול סוכלו או נתקעו. למרות רעש ציבורי גדול ומראית עין של התקדמות, רק הצעת חוק אחת אושרה עד כה - ומקורה בכלל באופוזיציה.

● **אויבי הקהילה החדשים:** בעבר היה נהוג לחשוב שהמתנגדים החריפים ביותר של הקהילה

הן הסיעות החרדיות. היום ברור כי החסם הפוליטי העיקרי בפני התקדמותה הוא "הבית היהודי".

● **כישלון אסטרטגיית ההשפעה של מפלגות המרכז:** "יש עתיד" ו"התנועה" בחרו שלא לכרות

ברית פוליטית עם ידידי הקהילה אלא עם אויביה המרים ביותר. כתוצאה מכך, לכל אורך תקופת ישיבתן בממשלה הן התקשו להעביר חוקים שמיטיבים עם אוכלוסיית הלהט"ב ואף הכשילו יוזמות כאלה שמקורן באופוזיציה.

● **מחיר הברית:** המחיר ששילמו מפלגות המרכז על כל התקדמות, ולו מינורית, במצב הקהילה

בא לידי ביטוי בחוקים שנועדו לסכל מו"מ מדיני ובהזרמת סכומי עתק מעבר לקו הירוק. הדינמיקה הפוליטית הזאת סתרה באופן חריף את האינטרסים ואת השקפת העולם של מצביעי המרכז. בנוסף, האסטרטגיה לא הוכיחה את עצמה: שורה של ויתורים מרחיקי לכת מצד המרכז הפוליטי הניבה הישגי חקיקה דלים בלבד.

● **שתיקת ראש הממשלה:** בניגוד לשאר מנהיגי העולם המערבי, נתניהו לא נקט מעולם עמדה

מוצהרת ביחס לקהילה. הנסיבות היחידות שבהן נתניהו מזכיר את אוכלוסיית הלהט"ב הישראלית הן כשהוא נואם באנגלית, מעבר לים, ומבקש להתנגח באיראן. שתיקת נתניהו אינה בעלת משמעויות סמליות בלבד: סמכויותיו כראש הממשלה מאפשרות לו, אילו רק רצה, להציל רבים מהחוקים שנקברו בגלל העימותים בין סיעות הקואליציה.

חקיקה גאה - השוואה בינלאומית

רקע

בשני העשורים האחרונים יצא שמה של ישראל למרחוק כאחת המדינות המתקדמות ביותר בעולם בכל הקשור למצבה ולמעמדה של קהילת הלהט"ב. אלא שבדיקה השוואתית של המצב בישראל כיום לעומת מדינות אחרות בעולם מצייר תמונה שונה: בעשור האחרון, וביתר שאת בחמש השנים האחרונות, הולכת ישראל ומאבדת במהירות את מקומה בין המדינות המתקדמות בחקיקה להט"בית.

שנות ה-90 היו עשור מהפכני עבור הקהילה הגאה בארץ: תיקון חוק שוויון הזדמנויות בעבודה על-ידי הכנסת; בג"ץ דנילוביץ שאסר על אפליית להט"בים במקום העבודה; ביטול ההתייחסות להומואים ולסביות בפקודות מטכ"ל; בג"ץ "קלפים פתוחים" שביטל את הצנזורה של שר החינוך על תוכנית טלוויזיה העוסקת בבני נוער גאים; מצעד הגאווה הראשון בתל-אביב; זכייתה של דנה אינטרנשיונל באירוויזיון; הכרה בהורות משותפת לסבית ועוד.

התקדמות משמעותית נרשמה גם לכל אורך העשור הראשון של שנות ה-2000. במקביל ליציאתם מהארון של אנשי ציבור רבים, התפשטותם של מצעדי גאווה ברחבי הארץ ופעילותם של ארגוני חינוך גאים במערכת החינוך, זכתה הקהילה להישגים משמעותיים בבתי המשפט, בעיקר בכל הקשור לענייני ירושה, אימוץ והגנה מפני אפליה.

שיעור התמיכה של הציבור הישראלי במאבק של הקהילה הגאה - 70% על-פי הסקר האחרון בנושא - גבוה משמעותית משיעור התמיכה בחלק ניכר מהמדינות שבהן אושרו נישואים חד-מיניים

הישגי הקהילה לאורך השנים היו פרי פעולה משולבת של ארגונים אזרחיים נחוצים, נציגים לוחמניים בכנסת ופסיקות תקדימיות של בתי המשפט. מעמדה הבולט של ישראל בקהילה הבינלאומית כמדינה המיטיבה עם אוכלוסיית הלהט"ב נקנה, אם כן, באמצעות שילוב של עבודה פרלמנטרית ופסיקה משפטית, המזינות זו את זו ונתמכות מבחוץ על-ידי ארגוני חברה אזרחית ואנשי ציבור העוסקים בחינוך ובהגברת הנראות, הקבלה והפתיחות.

יש לציין כי מעמדה הטוב יחסית של אוכלוסיית הלהט"ב בארץ, בכל הנוגע להכרה בזוגיות, נגזר באופן יסודי מקיומו של מוסד ה"ידועים בציבור" שהתפתח בישראל באופן ייחודי בשל המונופול הדתי על הסדרי הנישואים והגירושים. מוסד זה, כידוע, לא נוצר במקור עבור קהילת הלהט"ב אלא עבור פסולי חיתון, אך היא נהנתה מקיומו לאורך השנים.

בשנים האחרונות חל, כאמור, זינוק דרמטי במעמדן של קהילות גאות ברחבי העולם, וככל שהתהליך הזה מתקדם, כן מחריפה תחושת התסכול בקרב אוכלוסיית הלהט"ב בישראל שנתרת הרחק מאחור.

ישראל מאבדת את היתרון הלהט"בי

כיום, לקראת אמצע העשור השני של המאה ה-21, נראה כי מסלול ההתקדמות של הקהילה הגאה בארץ נקלע לקיפאון. העשור האחרון הביא עמו את בשורת המשפחה הגאה לעשרות מדינות ברחבי העולם: בזו אחר זו השוו מדינות באירופה, צפון אמריקה, דרום אמריקה ואפריקה את מעמדן של משפחות חד-מיניות לאלה של משפחות הטרוסקסואליות.

עליית המשפחה הגאה גם הפריזמה שמבעדה ביצענו את ההשוואה הבינלאומית המוגשת לפניכם. בחנו שני קריטריונים: מיסוד זוגיות (ברית זוגיות או נישואים) ואימוץ שוויוני. אלה הם שניים מהנושאים שמעסיקים בצורה הבולטת ביותר את קהילת הלהט"ב - במיוחד הראשון שבהם, שטומן בחובו משמעויות סמליות ומעשיות רבות.

בישראל זוגות חד-מיניים לא יכולים להתחתן או לבוא בברית זוגיות רשמית¹. זוג המבקש להתחתן יכול לעשות זאת אך ורק בחו"ל, וגם אז, בשובו לארץ, הוא לא נהנה ממלוא הזכויות השמורות לזוגות הטרוסקסואליים.

זוג גאה המבקש להרחיב את משפחתו באמצעות אימוץ נתקל בחסמים רבים מצד הרשויות ונדחק תמיד לתחתית תור האימוץ². באופן פורמאלי ולאחר ביקורת של בית המשפט מותר אימוץ על-ידי להט"בים בישראל³. יחד עם זאת, אין רשויות הרווחה מכירות בזוגיות חד-מינית, ולפיכך, על-פי הנחיית היועץ המשפטי לממשלה, נחשבים בני זוג להט"בים כמאמצים יחידים ומוצאים את עצמם בסוף תור האימוץ⁴. עד היום, מעולם לא נקבעה מדיניות האוסרת להתייחס לנטייה המינית של בני הזוג כשבוחנים את "טובת הילד". על-כן למעט אימוץ בתוך התא המשפטי ומקרה יחיד של אימוץ ילד בגיר⁵, עד כה לא בוצע אימוץ להט"בי בישראל.

מבדיקה השוואתית של אפשרויות הנישואים והאימוץ עולה כי בשנים האחרונות נפתח פער ברור בין ישראל לשאר העולם. עד היום הכירו 20 מדינות בנישואים חד-מיניים (ארצות הברית נספרת כמדינה אחת, ובה למעשה 34 מדינות נפרדות המאפשרות זאת; גם במקסיקו נישואים חד-מיניים מוכרים רק בחלק מהמחוזות). לצדן 14 מדינות נוספות מיסודו בחקיקה ברית זוגיות חד-מינית. כלומר, בסך הכל 34 מדינות בעולם מכירות כיום באופן רשמי ושוויוני בבנות ובני זוג מאותו מין. מתוכן 22 מאפשרות לזוגות חד-מיניים לאמץ ילדים באופן שוויוני לחלוטין. מדינות נוספות, כמו צ'ילה⁶, פינלנד⁷ ואירלנד⁸, צפויות להצטרף אליהן בעתיד הקרוב.

בפרק השני נעסוק בהרחבה בקיפאון בחזית הפרלמנטרית. כאן רק נזכיר כי בחינת ההתפתחויות במדינות אחרות מגלה שהתנהלות פוליטית נחושה ומתוחכמת - הן מצד תומכי הקהילה בתוך בתי-הנבחרים והן מצד ארגוניה החוץ-פרלמנטריים - היא שהצליחה להביא להישגי חקיקה מרשימים גם בהיעדר תמיכה ציבורית נרחבת כמו זו

בארץ קיים חוסר הלימה בולט בין הנראות הציבורית של הקהילה ומעמדה החיובי בדעת הקהל לבין ההישגים הפוליטיים הדלים שלה במסגרת המערכת הפוליטית

הקיימת בישראל. במלים אחרות: על-מנת לעמוד על האקלים הפוליטי שבו התקבלו ההחלטות, בדקנו במסגרת ההשוואה גם את שיעור התמיכה הציבורית בנישואים גאים במדינות שמכירות בהם. כך, למשל, בברזיל, שהצטרפה למועדון המדינות הגאות ב-2013, פחות מ-40% מהציבור תמך בהכרה בנישואים חד-מיניים⁹; בארגנטינה, שבה אושרו נישואים גאים ב-2010, עשתה זאת הממשלה בהסתמך על תמיכה של 60% מהציבור¹⁰; ואילו בצרפת, שהכירה בנישואים חד-מיניים בשנה שעברה, נשענה הממשלה על רוב של 55-60% בלבד¹¹.

בישראל המצב טוב בהרבה: על-פי סקר "הארץ" מסוף 2013, 70% מהישראלים תומכים בהענקת שוויון זכויות מלא לזוגות חד-מיניים¹². סקר דומה שנערך ב-2009 הצביע על תמיכה של 60% מהציבור בקהילה, כך שניתן גם להצביע, בזהירות הראויה, על מגמה של התחזקות התמיכה הציבורית¹³.

הטבלה המצורפת מציגה את כל מדינות העולם שבהן קיימים נישואים חד-מיניים או ברית זוגיות גאה, כשהן מסודרות באופן כרונולוגי על-פי תאריך אישור החוק במדינה. עמודת האימוץ בוחנת את יחסה החוקי של כל מדינה כלפי אימוץ שוויוני לזוגות גאים. רובן המכריע של המדינות השיגו את הסדרי הנישואים הגאים באמצעות חקיקה (אנגליה וצרפת, למשל). בחלקן, כמו דרום אפריקה וחלק ממדינות ארצות הברית, הקדים בית המשפט את המחוקק. קבוצה אחרת - הכוללת כמה ממדינות ארצות הברית - קיימה משאל עם שהעביר את השאלה להכרעת הציבור. כך או כך, בכלן ניכר קשר ישיר וברור בין התקדמות הקהילה לבין מאבק בדירה הפוליטית.

עליית המשפחה הגאה - סקירה בינלאומית

מדינה	מסגרת משפטית	אימוץ
אנדורה	ברית זוגיות (2014)	✓
לוקסמבורג	נישואים (2014) ¹⁴	✓ (2014) ¹⁵
סקוטלנד	נישואים (2014) ¹⁶	✓ (2009) ¹⁷
מלטה	ברית זוגיות (2014) ¹⁸	✓ (2014) ¹⁹
אנגליה	נישואים (2013) ²⁰	✓ (2005) ²¹
ברזיל	נישואים (2013) ²²	✓ (2010) ²³
צרפת	נישואים (2013) ²⁴	✓ (2013) ²⁵
ניו זילנד	נישואים (2013) ²⁶	✗ ²⁷
אורוגוואי	נישואים (2013) ²⁸	✓ (2013) ²⁹
דנמרק	נישואים (2012) ³⁰	✓ (2010) ³¹
ליכטנשטיין	ברית זוגיות (2011) ³²	✗
ארגנטינה	נישואים (2010) ³³	✓ (2010) ³⁴
אירלנד	ברית זוגיות (2010) - משאל עם לבני נישואים במאי 2015 (2015) ³⁵	✗
פורטוגל	נישואים (2010) ³⁶	✗ (משאל עם בהמשך השנה) ³⁷
איסלנד	נישואים (2010) ³⁸	✓ (2006) ³⁹
שוודיה	נישואים (2009) ⁴⁰	✓ (2002) ⁴¹
אוסטריה	ברית זוגיות (2009) ⁴²	✓ (2013) ⁴³
מקסיקו	נישואים (2009) - בעיר הבירה ובאחד המחוזות ⁴⁴	✓ (2009) - בעיר הבירה ובאחד המחוזות ⁴⁵
נורבגיה	נישואים (2008) ⁴⁶	✓ (2008) ⁴⁷
אקוודור	ברית זוגיות (2008) ⁴⁸	✗
הונגריה	ברית זוגיות (2007) ⁴⁹	✗
דרום אפריקה	נישואים (2006) ⁵⁰	✓ (2002) ⁵¹
צ'כיה	ברית זוגיות (2006) ⁵²	✗

אימוץ	מסגרת משפטית	מדינה
⊖	ברית זוגיות (2005) ⁵³	שוויץ
⊕ (2005) ⁵⁵	נישואים (2005) ⁵⁴	ספרד
⊕ (1999) ⁵⁷	נישואים (2005) ⁵⁶	קנדה
⊖	ברית זוגיות (2005) ⁵⁸	סלובניה
⊖ ⁶⁰	ברית זוגיות (2005) ⁵⁹	אנדורה
⊕ 37 מדינות מתוך 50 ⁶²	נישואים (החל מ-2004) - 37 מדינות מתוך 50 ⁶¹	ארצות הברית
⊕ (2006) ⁶⁴	נישואים (2003) ⁶³	בלגיה
⊖	ברית זוגיות (2001) ⁶⁵	פינלנד
⊕ (2001) ⁶⁷	ברית זוגיות (2001) ⁶⁶	גרמניה
⊕ (2001) ⁶⁹	נישואים (2000) ⁶⁸	הולנד

סיכום:

אימוץ שוויוני

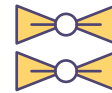
22
מדינות

ברית זוגיות

14
מדינות

נישואים חד-מיניים

20
מדינות

החקיקה הגאה בכנסת ה-19: תמונת מצב פוליטית ומסקנות

בשנים האחרונות המשיכה הקהילה הגאה לצבור נראות ובלוטות ציבורית, בהמשך לתהליכים החברתיים שהחלו בשנות ה-90. למעשה, מבחינת נוכחות תקשורתית וציבורית מצבה של הקהילה מעולם לא היה טוב יותר.

במישור הפוליטי, הקהילה הגאה הפכה לאחד מיעדי החיזור העיקריים של מפלגות המרכז-שמאל, וגם רשמה תמיכה ראשונה מסוגה בקרב חברי כנסת מהליכוד, כשהבולטים שבהם הם לימור לבנת, גדעון סער ומירי רגב⁷⁰. במקביל, תאים גאים הוקמו בכל מפלגות המרכז-שמאל וגם בליכוד⁷¹. לקראת הבחירות לכנסת ה-19 כללו חמש מפלגות במצעים שלהן הבטחות מפורשות ומפורטות כלפי הקהילה⁷². המועמדים הקפידו להיפגש עם נציגים להט"בים והבטיחו כי שינוי היסטורי עומד בפתח⁷³.

במקביל, מאז הרצח בבר-נוער ב-2009 ניתן להבחין בירידה משמעותית בהתבטאויות ההומופוביות של נבחר ציבור חרדים, שבשנים עברו היו עניין שבשגרה⁷⁴.

בחינה מדוקדקת של הרכב סיעות הכנסת ה-19 אפשר לשרטט את גבולותיו המרשימים של הגוש הגאה - חברי כנסת המחויבים באופן מוצהר לתמיכה בזכויות הקהילה, אם מתוך השקפת עולם ואם מתוך הכרח סיעתי. מהבדיקה שביצענו, המבוססת על רקורד ההתבטאויות וההצבעות של השרים והח"כים, ניתן להעריך כי גוש זה מנה 53 חברי כנסת על-פי החישוב הבא: יש עתיד (19), העבודה (15), חלק מהליכוד בינתו (7), מרצ (6), התנועה (6), חד"ש (4), קדימה (2).

במשאל שנערך בין הח"כים לקראת ההצבעה על חוק הפונדקאות נמצא כי 62 מהם תומכים בו⁷⁵. המתמטיקה היבשה של הכנסת משתבשת, כמובן, פעמים רבות במעבר מן ההצהרה אל המעשה בגלל שיקולים פוליטיים שונים, אבל ניתן לקבוע כי פוטנציאל הגיבוי הפרלמנטרי איתן מתמיד. הכנסת ה-19 יצרה, אם כן, הזדמנות חסרת תקדים לשיפור מצבה של הקהילה ולהשגת הכרה מפורשת בזכויותיה בספר החוקים של ישראל.

**"הגוש הגאה" בכנסת ה-19 היה גדול
מתמיד ומנה 53 ח"כים. מצב זה יצר
הזדמנות חסרת תקדים לחולל שינוי
היסטורי במעמד קהילת הלהט"ב**

פרק זה מבקש לבדוק כיצד שימשה
הבולטות הציבורית חסרת התקדים של
הקהילה לתיקון האפליה המוסדית ולקידום
זכויותיה: באיזו מידה מומשה ההזדמנות
ההיסטורית, ומה היו המכשולים שעמדו
בדרכה?

כפי שעולה מניתוח החקיקה בעמודים הבאים, למרות הרעש הציבורי הגדול בשנתיים האחרונות, הישגי החקיקה הגאה היו דלים ביותר. בפרק הנוכחי נראה כיצד הפך המאבק של הקהילה - שלא תמיד בטובתו - לזירת ההתגוששות המרכזית בין "הבית היהודי" ל"יש עתיד", ונבדוק מהו המחיר שגבתה הדינמיקה הפוליטית הזאת ממצביעי המרכז. בנוסף, נעמוד על יחסי הכוחות הא-סימטריים בין הימין למרכז, כפי שנחשפו במאבק הזה. לבסוף נתייחס לתופעת מפתח נוספת בניתוח המערך הפוליטי - סירובו המתמשך של ראש הממשלה להתבטא בנושא הקהילה הגאה.

סקירת חקיקה

על שולחן הכנסת ה-19 הונחו 17 הצעות חוק גאות - רובן המוחץ סוכלו או נתקעו. למעשה, אושרה רק הצעת חוק להט"ב בית אחת, וזו הגיעה בכלל מספסלי האופוזיציה

מאז בחירות 2013 הונחו על שולחן הכנסת 17 חוקים גאים. במונחים היסטוריים מדובר במבול חקיקתי של ממש. חלקם כיכבו במשך תקופה ממושכת במהדורות החדשות, השפיעו על השיח הציבורי ואף הפכו לסלע המחלוקת העיקרי בין סיעות הקואליציה; אחרים היו מקור למתיחות פומבית בין סיעות האופוזיציה למפלגות המרכז החברות בממשלה, שסירבו לשתף עמן פעולה.

בשיאו של התהליך עימות סמלי בין "הבית היהודי" ל"יש עתיד" סביב השוואת נקודות המס לחד-מיניים הצית מחאה ציבורית רחבת היקף שכמותה לא ידעה הקהילה כבר שנים: מאות יצאו להפגין ברחובות⁷⁶, וברשת הופץ קמפיין מחאה ויראלי, פופולארי ומתקשר⁷⁷. ניתן לסמן כמה גורמים להתפרצות זו שפעלו במשולב: הביטחון העצמי החדש שרכשה הקהילה, ההתבטאויות ההומופוביות הבוטות של חברי "הבית היהודי"⁷⁸, הציפיות שעוררה "יש עתיד" ורוח המחאה המנשבת בישראל מאז קיץ 2011.

רבים מ-17 החוקים הגאים יצאו לאוויר העולם בקול תרועה רמה: הודעות נרגשות לעיתונות, סטטוסי פייסבוק עמוסי הבטחות, מסיבות עיתונאים מתוקשרות - הצעות רבות הוכתרו מיד כ"מהפכה"⁷⁹. כמעט בכל המקרים הסתיימו ההכרזות הדרמטיות בקול ענות חלושה או אפילו בדממה מוחלטת. בקרב הציבור הרחב נרשמה מראית עין של התקדמות במצבה החוקי של הקהילה הגאה, כשבפועל השתנה מעט מאוד. למרות הרעש הציבורי וההמולה התקשורתית, העבירה הכנסת ה-19 הצעת חוק גאה אחת בלבד.

כל הצעות החוק האחרות סוכלו כליל או נתקעו לאחר האישור בקריאה ראשונה. למרות ההרכב המבטיח של הקואליציה, החוק הלהט"בי היחיד שעבר - תיקון לחוק זכויות התלמיד - הגיע דווקא מספסלי האופוזיציה, פרי יוזמתו של ח"כ דב חנין (חד"ש). היוזמה הדרמטית ביותר שנמצאה בהליכי חקיקה הייתה, כמובן, חוק הפונדקאות של השרה לשעבר יעל גרמן, אלא שהצעה זו נפלה עם פיטורי לפיד מהממשלה. אילו הייתה מאושרת, היה מצטמצם במידת מה הפער הניכר בין ישראל לשאר מדינות המערב.

הצעות חוק להט"ב בית בכנסת ה-19 - סטטוס חקיקה

- נפל או לא עלה להצבעה
- בתהליך חקיקה
- עבר

שם החוק	תאריך הנחה או הצבעה	ח"כ יוזם	מטרה	סטטוס
1 הצעת חוק עבודת נשים (תיקון - חופשת לידה לבנות זוג מאותו המין)	מרץ 2013	זהבה גלאון (מרצ)	לאפשר לבנות זוג לפצל ביניהן את חופשת הלידה	הונח, טרם עלה להצבעה ⁸⁰
2 חוק הסיוע לנפגעי הירי בבר נוער	מאי 2013	קארין אלהרר (יש עתיד)	מתן סיוע כספי מצד המדינה לנפגעי הבר נוער	הונח, טרם עלה להצבעה ⁸¹

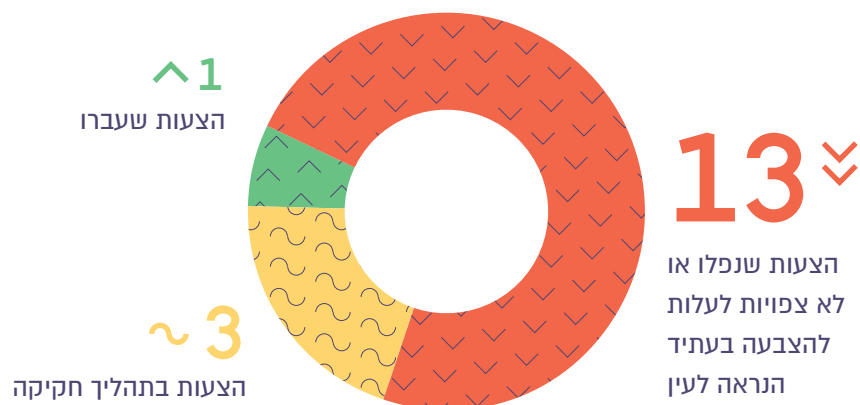
סטטוס	מטרה	ח"כ יוזם	תאריך הנחה או הצבעה	שם החוק	
הונח, טרם עלה להצבעה . ⁸²	לבטל את סעיף המין בתעודת הזהות ובכך להקל על מי שחי תחת זהות מגדרית שונה מהמין הביולוגי	תמר זנדברג (מרצ)	יוני 2013	חוק מרשם האוכלוסין - תיקון: ביטול סעיף המין בתעודת הזהות	3
אושר בקריאה שלישית. מעניין לציין כי יו"ר הכנסת, יולי אדלשטיין (הליכוד), היה אחד משני המתנגדים היחידים. ⁸³	תיקון לחוק זכויות התלמיד, כך שיכלול גם איסור אפליה "מטעמים של נטייה מינית, זהות ומגדר"	דב חנין (חד"ש)	יולי 2013	חוק זכויות התלמיד - תיקון: איסור הפליה מטעמי נטייה מינית וזהות מגדרית	4
נפלה בוועדת השרים לענייני חקיקה. שרי הליכוד תמכו. למרבה ההפתעה, יש עתיד הצטרפה לבית היהודי והצביעה נגד. השרה גרמן טענה כי הסיבה היא שבימים אלה ח"כ עופר שלח "מקדם הצעה רחבה יותר". גרמן עוררה את זעמה של הקהילה הגאה, לאחר שנטען כי היא מפילה חוקים גאים אך ורק "בגלל מאבקי קרדיט". ⁸⁴	להוסיף לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה איסור על אפליה בגין הזהות המגדרית של המתמודדים על מקום תעסוקה	מרב מיכאלי (העבודה)	יולי 2013	חוק שוויון הזדמנויות בעבודה - תיקון: איסור הפליה בשל זהות מגדרית	5
ההצעה לא עלתה להצבעה בשל חוסר היתכנות פוליטית. הבית היהודי וישראל ביתנו כבר הודיעו כי יתנגדו לה, בראש ובראשונה בגלל המרכיב הלהט"בי שבה. באוקטובר 2013 הודיעה יש עתיד כי תגיש את הצעת החוק באופן פרטי. ⁸⁵	לאפשר לכל הזוגות שאינם יכולים לבוא בברית הנישואים הדתית להינשא באופן אזרחי	רות קלדרון, עליזה לביא (יש עתיד)	אוקטובר 2013	חוק ברית הזוגיות האזרחית	6
ההצעה נדחתה על-ידי כל חברי ועדת השרים לענייני חקיקה פרט לציפי לבני, מה שעורר זעם רב בקהילה. שרי יש עתיד הסבירו כי לא נכון לייסד מסלול נפרד לחד-מיניים וכי עדיף לחכות לברית הזוגיות המלאה. מנגד, טענה שפיר כי החוק שלה נועד להגן באופן מיידי על האינטרסים של הקהילה. ⁸⁶ ההצעה עלתה להצבעה חוזרת במהלך שבוע הגאווה 2014 ונפלה בשנית. חברי יש עתיד התנגדו. ראש הממשלה נתניהו נכנס למליאה כדי להצביע נגד. ⁸⁷	ברית זוגיות לבני זוג מאותו מין בלבד	סתיו שפיר (העבודה)	נובמבר 2013, יוני 2014	חוק ברית הזוגיות לבני ובנות אותו מין	7

שם החוק	תאריך הנחה או הצבעה	ח"כ יוזם	מטרה	סטטוס	
8	חוק הפרשנות - תיקון: הגדרת הפליה על רקע זהות מגדרית או נטייה מינית	דצמבר 2013	עפר שלח (יש עתיד)	ניצן הורוביץ (מרץ)	בהצבעה הראשונה בוועדת השרים ההצעה נפלה בשל התנגדות של שרי ישראל ביתנו והבית היהודי. עלתה להצבעה חוזרת בזכות ערר של השרה לימור לבנת ואושרה ⁸⁸ . הצעות החוק של שלח והורוביץ שהוצמדו הועברו לוועדת חוקה, חוק ומשפט. בראש הוועדה עומד דוד רותם (ישראל ביתנו), והיא עדיין לא נדונה - למרות שכבר חלפה שנה.
9	חוק אימוץ ילדים - תיקון: אימוץ על-ידי בני הזוג	דצמבר 2013	עדי קול (יש עתיד)	ניצן הורוביץ (מרץ)	שתי הצעות חוק פרטיות. טרם הועלו להצבעה ⁸⁹ .
10	חוק להשוואת תנאים במשכנתאות לזוגות חד-מיניים	דצמבר 2013	דב חנין (חד"ש)		ההצעה נפלה בוועדת השרים לענייני חקיקה. השר אורי אריאל טען כי נוהל זהה קיים כבר במשרד השיכון וכי אין צורך לעגנו בחקיקה ⁹⁰ .
11	חוק לתיקון פקודת מס הכנסה - מתן נקודות זיכוי בנין ילדים לבני זוג מאותו המין	דצמבר 2013	עדי קול (יש עתיד)		ההצעה יצרה משבר חריף, חסר תקדים בחומרתו, בין יש עתיד לבית היהודי ⁹¹ . ח"כ קול האשימה מעל דוכן הנאמנים במליאה את שרי הממשלה ב"הומופוביות" והצהירה כי היא "מזועזעת ונדהמת להיות חלק מממשלה שחושבת דברים כאלה" ⁹² . התנגדות הבית היהודי עוררה גל מחאה ציבורית שכלל הפגנות מרובות משתתפים, התגייסות של סלבריטאים וקמפיין מחאה ויראלי ברשתות החברתיות ⁹³ . לאחר חודש הושגה פשרה: הבית היהודי תתמוך בחוק, אבל הנוסח שלו ישונה כך שלא יכיל הכרה מפורשת בזוגות חד-מיניים. הסכמה זו תאפשר ליש עתיד "תמונת ניצחון" חגיגית במליאה, אך לאחר ההצבעה הטרוםית ייגזז החוק ויעוגן במקום זאת בתקנות לפי החלטת שר האוצר ⁹⁴ .

שם החוק	תאריך הנחה או הצבעה	ח"כ יוזם	מטרה	סטטוס
12	חוק בית המשפט לענייני משפחה-תיקון: בני זוג מאותו המין	ינואר 2014	ניצן הורביץ (מרץ)	ההצעה נפלה בקריאה טרומית. השר אורי אורבך (הבית היהודי), הסביר: "אנחנו מתנגדים להכיר בבני זוג מאותו המין כמשפחה" ⁹⁵ .
13	חוק הסכמים לנשיאת עוברים (חוק הפונדקאות)	מרץ 2014	יעל גרמן (יש עתיד)	ההצעה עברה בוועדת השרים לענייני חקיקה למרות התנגדותם של שרי הבית היהודי. השר אריאל הגיש ערר, לתדהמת יוזמי החוק ⁹⁶ . הערר הוסר רק אחרי עימות קשה עם יש עתיד, שהגישה בתגובה עררים על חוקים של הבית היהודי. לבסוף הוחלט כי יש עתיד תסיר התנגדותה מחוק איסור חנינה למחבלים בתמורה לחוק הפונדקאות. שאר פרטי הדיל הפוליטי לא פורסמו, אם כי אחד מחברי הסיעה הודה בוועדת הכספים כי העסקה כללה גם הזרמת עשרות מיליוני שקלים לבנייה מעבר לקו הירוק ⁹⁷ . לבסוף החוק עבר בממשלה . שרי הבית היהודי הצביעו נגד ⁹⁸ . החוק אושר בקריאה ראשונה בלבד.
14	החלת חוק הירושה על בני הזוג מאותו המין	מאי 2014	ציפי לבני (התנועה)	החוק אושר בוועדת השרים לענייני חקיקה. הוועדה קבעה כי בפרק הירושה של חוק דיני ממונות יוחלף הביטוי "איש ואישה" בביטוי "בני זוג", כך שניתן יהיה לפרשו ככולל גם בני זוג מאותו מין ⁹⁹ . שרי הבית היהודי וישראל ביתנו התנגדו ¹⁰⁰ . טרם עלה להצבעה בכנסת.
15	הצעת חוק לרישום הורים חד-מיניים	מאי 2014	מרב מיכאלי (העבודה)	למנוע אפליית הורים חד-מיניים בהליכי הרישום במרשם האוכלוסין. בנות ובני זוג שהביאו ילדים באמצעות תרומת זרע, ייחשבו שניהם כהורים הרשמיים של הילד, בלי שיהיה צורך בהליך אימוץ. יוכלו להירשם באופן חוקי על-ידי הצהרת בן הזוג בלבד או פסיקה של בית המשפט. מעין השלמה לחוק הפונדקאות.

סטטוס	מטרה	ח"כ יוזם	תאריך הנחה או הצבעה	שם החוק	
הונח, טרם עלה להצבעה ¹⁰² .	להסדיר מסלול של נישואים אזרחיים הזמינים לכל זוג בישראל - ללא קשר למינם או לדתם של בני הזוג	שלי יחימוביץ' (העבודה)	יוני 2014	חוק נישואים אזרחיים בישראל	16
החוק נפל בוועדת השרים לענייני חקיקה עקב התנגדות שרי הבית היהודי וחלק משרי הליכוד בִּיתֵנו ¹⁰³ .	לאפשר לזוג הורים בני אותו מין להיות מוכרים בשעת אסון כהורים שכולים וכן לבן/ בת זוג חד-מיני להיות מוכרת/ באופן רשמי כאלמנה/ה	אבישי ברזורמן (העבודה)	יוני 2014	חוק משפחות חיילים שנספו במערכה - תיקון: הגדרת אלמן ושכול	17

סטטוס חקיקה:

ניתוח פוליטי: חסמים ואסטרטגיה

< אויבי הקהילה החדשים

אם בעבר נהוג היה לחשוב על החרדים על אויביה המושבעים של הקהילה הגאה וכמחסום העיקרי בפני קידום מעמדה החוקי, הרי שניתוח דפוסי ההצבעה מ-2013-2014 מעלה חד-משמעית כי "הבית היהודי", מפלגת הצינונת הדתית, היא אויבת מרה לא פחות של אוכלוסיית הלהט"ב. זאת למרות הניסיונות של הנהגתה לשוות לה תדמית מחויכת ומתונה, במיוחד בכל הקשור לנושאים אזרחיים¹⁰⁴.

עם כינון הקואליציה התגאה שר האוצר הטרי, יאיר לפיד, בכך שהצליח להקים "ממשלה בלי חרדים"¹⁰⁵. אפילו שרים בליכוד הביעו תקווה כי ממשלה ללא חרדים תפתח ערוצי פעולה חדשים למען הקהילה¹⁰⁶.

הקונסטלציה הפוליטית החדשה שנוצרה בעקבות ברית לפיד-בנט עוררה את תקוותיהם של רבים באשר לסיכוי להביא לשינוי משמעותי גם ביחסי דת ומדינה. "ניצחון לפיד: סיכוי אמיתי לנישואים בין בני אותו מין בישראל", זעקו הכותרות¹⁰⁷. לא עבר זמן רב עד שהתקוות האלה התבדו.

הטבלה שלעיל חושפת באופן ברור את פניה הקיצוניים של "הבית היהודי", שנציגיה פועלים ללא לאות כדי לסכל כל הטבה משמעותית במצבה של הקהילה. ראשית, הם עושים זאת על-ידי התנגדות עקבית בוועדת השרים לענייני חקיקה. אם הם נכשלים בהשגת הרוב הדרוש כדי להפיל את ההצעה, הם פונים לטקטיקה הכוחנית של הגשת ערר, שמשמעה בפועל - קבורה של החוק, בניגוד גמור להכרעת ועדת השרים.

אמצעי נוסף המצוי בידה של המפלגה הוא זכות הווטו בענייני דת ומדינה, שהוענק לה מתוקף ההסכמים הקואליציוניים¹⁰⁸. ואכן, "הבית היהודי" השתמשו בה תכופות בטענה כי חקיקה פרו-להט"בית משנה את יחסי הדת והמדינה בישראל. למי שסבר כי מעורבותן של מועצות חכמים רבניות במדיניות של הממשלה פס מן העולם, נכונה אכזבה מרה: גוף רבני ממליץ עבור בנט ואנשיו כיצד להצביע בסוגיות דת ומדינה¹⁰⁹. על-פי מקור פוליטי, לעתים נדרשים ח"כים לכתת רגליהם, הרחק מעין הציבור, אל בתי רבנים בכירים בציונות הדתית במטרה לעשות נפשות למען חוק להט"ב"י כזה או אחר. לרבני "הבית היהודי" רקורד של התבטאויות בעייתיות, בלשון המעטה, כלפי הקהילה, כפי שיוזגם בהמשך.

חסם נוסף עבור המאבק של הקהילה הוא מפלגת "ישראל ביתנו". להבדיל מאנשי "הבית היהודי", חברי מפלגתו של ליברמן לא נוטים להחצין את העוינות העקבית שלהם, אבל דפוסיה ההצבעה שלהם מקבילים לחלוטין, והם מתנגדים סדרתיים לכל חוק להט"ב"י.

דוגמה מאלפת להקצנה המשמעותית שעברו נבחריו הציונות הדתית ביחס לסוגיות להט"ביות ניתן למצוא בדיון שניהל ח"כ שאול יהלום (מפד"ל) ב-2004 בוועדת העבודה, הרווחה והבריאות. יהלום, יו"ר הוועדה, מנהל ישיבה על תיקון לחוק זכויות החולה שנועד להגן מפני אפליה על רקע נטייה מינית. הוא לא מפגין אמנם בקיאות רבה באוצר המלים הקהילתי ("אני יודע מה זה הומואים ולסביות. מה זה טרנס?")¹¹⁰, אבל אין לו כל קושי לדון בפתיחות ובגילוי לב בסוגיות המטרידות אזרחים המופלים על רקע נטייתם המינית או זהותם המגדרית. הוא שואל שאלות, מאזין ברוב קשב, וגם כשהוא מביע מבוכה או התנגדות - הוא לא פוסל את נציגי הקהילה וחברי הכנסת המתייצבים לצדם. בסופו של דבר, הוא גם מעביר את תיקון החוק.

היום, עשר שנים אחרי הדיון ההוא, לא מהססים נבחריו הציונות הדתית לסכל חוק דומה של מרב מיכאלי (העבודה) המבקש בסך הכל לאסור על אפליה נגד טרנסג'נדרים במקום העבודה¹¹¹.

התבטאויות אנטי-להט"ביות

חברי הכנסת של "הבית היהודי" יכולים כיום להתחרות בקלות בעמיתיהם מהסיעות החרדיות לא רק בדפוסיה ההצבעה הפרלמנטריים אלא גם בכל הקשור להתבטאויות אנטי-קהילתיות. להלן מדגם חלקי אך מייצג:

● השר נפתלי בנט:

"מדינת ישראל צריכה לקדש את התא המשפחתי המסורתי-היהודי. לגבי שירות צבאי, היה לי חייל מילואים שיצא מהארון. הרצנו עליו פלברות אבל בכיף. יש פה מתח בין שתי סוגיות. אני בגישת 'חיה ותן לחיות', אבל זה מתנגש עם מדינת ישראל כמדינה יהודית. יש לה סט של ערכי משפחה. המדינה לא יכולה לעכל או להכיל הכרה רשמית בחתונה של חד-מיניים"¹¹².

● השר אורי אריאל:

"אם אני הייתי צריך להחליט, אני חושב שלא הייתי מגייס הומואים ולסביות לצבא. יש דברים שמפריעים לצבא להילחם. צריך להתנהל בהתאם לערכי היהדות הקיימים מזה אלפי שנים ושוללים את התופעה הזאת. כנראה שזו הייתה תופעה גדולה מאוד בקרב עמי האזור, ובני

ישראל אימצו חלק מהתופעה הזו - ובגלל זה התורה יוצאת נגד זה בחריפות מאוד גדולה ובעונשים מאוד כואבים. האם הענישה עוזרת? אני מאמין בגדול שכן"¹¹³.

● סגן השר אלי בן-דהן:

"כל פרופסור לסוציולוגיה יאמר לך שהיסוד האיתן של כל עם זה התא המשפחתי. אם ניתן לגיטימציה לתא שיוצר מציאות שאין לה המשך, שאדם בסופו של דבר פועל רק לטובת הדברים הרגועים שלו - זה מתכון לחיסולו של עם. אסור לתת הכרה חוקית למציאות שבה אנחנו לא יוצרים דור המשך בלי להיות חלק משרשרת הדורות"¹¹⁴.

● ח"כ מוטי יוגב:

"זו תופעה שראויה לרחמים - לא לעידוד. זו לא רק עמדה הלכתית, זו גם עמדה מוסרית שנכון לומר אותה. המצוות הגדולות שלנו הן 'פרו ורבו' - קודם כל לקיים עולם, לעשות המשך לעולם ולא לעצור אותו בנו, כאגואיסטים. זו תפיסת עולם של תורה. זה לא העתיד של עם ישראל ולא העתיד של האנושות"¹¹⁵.

● ח"כ יוני שטבון:

"יוזמות כמו נישואים חד-מיניים מבקשות לפצל את עם ישראל לשני עמים. פשוט לא יקרה"¹¹⁶.

● מועמד המפלגה לרבנות הראשית, הרב שמואל אליהו:

"יחסים הומוסקסואליים אינם דרך ש-ה' ברא. היחסים האלה הם נגד החיים. מיחסים כאלה לא יוצאים חיים - ומה שלא יוצא ממנו חיים מביא מוות. אני זוכר את המרצה הנחמד מאוניברסיטת חיפה שהיה הומוסקסואל והתגלה כרוצח מושחת. כמה רוצחים סדרתיים התגלו דווקא כהומוסקסואלים. הרבה מחלות באו דרך היחסים האלה. צריך לרפא את המחלה הזאת"¹¹⁷.

נציגי "הבית היהודי" פועלים ללא לאות כדי לסכל כל הטבה במצבה של הקהילה. הם עושים זאת על-ידי התנגדות עקבית בוועדת השרים לענייני חקיקה. אם הם נכשלים בהשגת הרוב הדרוש כדי להפיל את ההצעה, הם פונים לטקטיקה הכוחנית של הגשת ערר שמשמעה קבורה של החוק

קשה לטעות, אם כן, בתפיסת העולם שמדריכה את אנשי המפלגה. והנה, לאחר שאריאל הגיש ערר נגד חוק הפונדקאות של גרמן, פרסמה שרת הבריאות הודעה חריפה. "נדהמתי מכך שאורי אריאל הגיש ערר", כתבה גרמן. "אני רואה בהגשת הערר מעשה לא הגון ונעיצת סכין בגב"¹¹⁸. בהתחשב בהתבטאויות הקשות שהובאו לעיל, קשה לטעון כי תחושת הפליאה שאחזה בשרת הבריאות מוצדקת.

◀ אסטרטגיית ההשפעה של מפלגות המרכז ותג המחיר של החקיקה הגאה

מפלגות המרכז, "יש עתיד" ו"התנועה", השקיעו מאמצים רבים כדי לצייר את עצמן כנציגות הלוחמנית ביותר של הקהילה הגאה בכנסת. אבל בפועל, במבחן התוצאה, הן לא כרתו ברית פוליטית עם ידידותיה של הקהילה בכנסת - אלא עם האויבים הכי גדולים שלה. לא זאת בלבד שזו השותפות הפוליטית שבה בחרו לפיד ולבני בהיכנסם לממשלה, אלא שבמהלך המו"מ הקואליציוני הם העניקו לבנט ולרבני מפלגתו יכולת השפעה אדירה על התנהלות הקואליציה, החורגת באופן ברור ממשקל המנדטים שיש ברשותם.

ההיגיון הפוליטי הבסיסי שמנחה את מפלגות המרכז גורס כי תמיד - להוציא מצבי קיצון קטסטרופליים - מוטב להיות חלק מהממשלה מאשר לשבת על ספסלי האופוזיציה. השתיים חרטו על דגלן אסטרטגיית השפעה שלפיה עדיף לשנות מבפנים "מאשר לשבת בחוץ"¹¹⁹. יחד עם זאת, בתחומים רבים - ובהם תחומי הליבה שעמדו בראש מעייניהם של מצביעי המרכז - הן לא הצליחו לקצור הישגים משמעותיים, בגלל הסד הקואליציוני. כך, למשל, בבואן לקדם חקיקה המקדמת את זכויות הקהילה, נתקלו מפלגות המרכז בחומת התנגדות בצורה, בעיקר בגלל זכות הווטו שהעניקו לבנט במהלך הרכבת הממשלה.

למרות הכוח הגדול שהיה להן בקואליציה - הן החזיקו יחד בכ-25 מנדטים - מפלגות המרכז לא הצליחו כמעט לקדם חקיקה להט"בית, ולראיה - היבול הדל המוצג בטבלת החקיקה: נשוב ונזכיר כי לא עלה בידן להעביר אפילו הצעת חוק גאה אחת. ההישג העיקרי של "יש עתיד" הוא ההנחיות החדשות של שרת הבריאות לגבי ביצוע ניתוחים לשינוי מין, והללו תוקננו במסגרת סמכותה המיניסטרילית ולא באמצעות חקיקה.

סעיף הווטו קובע כי "שינוי חקיקה בנושא דת יהיו בהסכמת כל מרכיבי הקואליציה"¹²⁰, והוא מאפשר לחברי הקואליציה לחסום הצבעה על חוקים המשנים באופן מהותי, לשיטתם, את המצב הקיים. האם חוקים המקדמים שוויון לקהילה הגאה, בלי כל קשר למוסדות הדת, יכולים להיחשב חקיקה דתית? הדבר פתוח לפרשנות גמישה ביותר. כך, למשל, ח"כ איילת שקד טענה בתוקף כי גם הצעת חוק לשינוי בנקודות מס היא בבחינת שינוי "מרחיק לכת כלפי אופיה של המדינה"¹²¹.

למן ימיה הראשונים של הממשלה אפשר היה אפשר לזהות היווצרות של מעין ציר עסקי - משוואה פוליטית העומדת ביסודם של היחסים הקואליציוניים - שחיבר בין זכויות הקהילה מצד אחד לבין האינטרסים הסקטוריאליים של "הבית היהודי" מצד שני. הדינמיקה הפוליטית הזאת אפשרה למפלגת "הבית היהודי" להקצין באופן עקבי עמדות, במטרה להעלות את המחיר שמוכנות מפלגות המרכז לשלם עבור התקדמות, ולו מינורית, במצבה של הקהילה הגאה. המחיר הזה עמד פעמים רבות בניגוד חריף לאינטרסים ולהשקפת העולם של מצביעי המרכז¹²².

אחת הדוגמאות הבולטות למחיר הכבד ששילמו מפלגות המרכז בעבור קידום חקיקה גאה הייתה הדיל הפוליטי שנירקם סביב חוק הפונדקאות בתחילת יוני 2014. בסוף 2013 בישרה גרמן על "ההפכת הפונדקאות". שרת הבריאות הצהירה כי החוק יעבור תוך מספר שבועות. "התחושה היא שהביציות הפשירו, וכעת נתכונן ליצירת התינוק וללידתו בכנסת", אמרה¹²³.

חרף ההצהרות, הלידה של הצעת החוק לאותה בקשיים רבים. על אף שההצעה מוסכמת על רוב הציבור הישראלי¹²⁴ ולמרות שיש לה רוב בקרב חברי הכנסת¹²⁵, היא נקברה במשך זמן רב בשל ערר שהגיש אורי אריאל. "לא כולם אותו דבר. לא כולם זה משפחה. לא כולם שווים", הסביר שר השיכון בכנות אופיינית, והוסיף שהצעת החוק מנוגדת לדת ולערכי המשפחה¹²⁶.

בתגובה הגיש השר יעקב פרי (יש עתיד) ערר נגד החוק לאיסור שחרור מחבלים. פרי הסביר כי עשה זאת מפני שהחוק מנוגד לעקרונות המפלגה. "קבלת החוק עשויה לפגוע משמעותית ביכולתה של הממשלה לקבל החלטות בנוגע להמשך התהליך המדיני", אמר¹²⁷. לבסוף, לאחר שבועות של כיפופי ידיים בין המפלגות, הסכימה "יש עתיד" להסיר את התנגדותה בתמורה לחוק הפונדקאות¹²⁸.

אבל נראה כי הדיל הפוליטי לא הסתיים בהסרת העררים בלבד. בישיבה סוערת של ועדת הכספים - שבה העבירה "יש עתיד" עשרות מיליונים לבנייה מעבר לקו הירוק - הודה ח"כ בועז טופורובסקי (יש עתיד) כי הזרמת הכספים הפתאומית מקורה בעסקה סביב חוק הפונדקאות. יו"ר הוועדה, ניסן סלומינסקי (הבית היהודי), ניסה מצדו להשתיק את טופורובסקי ולטשטש ככל הניתן את פרטי העסקה בין שתי המפלגות. עם זאת, כשהתבקש על-ידי נציגי האופוזיציה להצהיר לפרוטוקול שהפשרת הכספים אינה קשורה לחוק הפונדקאות, סירב לעשות זאת¹²⁹. בסופו של דבר, עבר החוק קריאה ראשונה בלבד בסוף 2014, זמן קצר לפני פיזור הכנסת.¹³⁰

על קיומו של הציר העסקי הזה בין המפלגות העידה גם ח"כ עדי קול (יש עתיד) מפורשות וגלויות. בכנס באוניברסיטה העברית בירושלים בנושא הקהילה הגאה שנערך במאי 2014 שרטטה קול באופן ברור את המשוואה: חוקים להט"ביים תמורת כסף להתנחלויות. "את הרי יושבת בוועדת הכספים", פנתה לח"כ שפיר שישבה לצדה בפאנל, "את רואה כמה כסף אנחנו צריכים להעביר להתנחלויות כדי שהבית היהודי יעבירו לנו חוקים... זו מסחטת כספים"¹³¹.

ההתבטאות הכנה הזו עוררה מחלוקת בקרב פעילים בולטים בארגונים הגאים. בעוד שחלק הביעו נכונות להשלים עם הדינמיקה הפוליטית הזאת, אחרים תהו על גובה המחיר שנאלץ המחנה הפרו-להט"בי לשלם בעבור שימור הברית הבלתי-טבעית¹³².

ברית הזוגיות היא דוגמה נוספת לגבולות יכולת ההשפעה של מפלגות המרכז בממשלה היוצאת. בכנסת ה-19 הציעו סיעות הקואליציה שתי גרסאות של ברית הזוגיות - האחת קודמה על-ידי "יש עתיד" והשנייה על-ידי "התנועה". במפלגות המרכז התבטאו לעתים תכופות בנושא ברית הזוגיות בכלי התקשורת, למרות שהיה ברור להם כי ההיתכנות הפוליטית שלהן במציאות הנוכחית שואפת לאפס. באוקטובר 2013, אז הושקה בקול תרועה ברית הזוגיות של "יש עתיד", הכריזו במפלגה כי מדובר ב"עוד צעד היסטורי במהפכה ההיסטורית שאנחנו מובילים, ואסור שהיא תיפול בגלל פוליטיקה קטנה או מלחמות קרדיטים"¹³³.

מפלגות המרכז בחרו שלא לכרות ברית פוליטית עם ידידי הקהילה אלא עם אויביה המרים ביותר - "הבית היהודי" ו"ישראל ביתנו". ואכן, מאז הקמת הממשלה "יש עתיד" ו"התנועה" לא הצליחו להעביר יוזמות שמיטיבות עם הקהילה ואף התנגדו ליוזמות להט"ביות שמקורן באופוזיציה

"הבית היהודי" ו"ישראל ביתנו" מיהרו, מצדן, להודיע כי "הנושא של זוגות חד-מיניים לא יקום ולא יהיה"¹³⁴. השר אריאל הסביר כי "חוק ברית הזוגיות פוגע בערכיה היהודיים הבסיסיים של מדינת ישראל. מדובר בחקיקה דתית לא מתואמת ולא מוסכמת ומלבד כותרת בעיתון היא לא תתקדם כלל. אפעל בכל כוחי שהחוק שהונח יופל באופן מיידי"¹³⁵. ומאז החוק אכן תקוע. גם "חוק החיים המשותפים" של ציפי לבני לא התקדם מאז פרסום תזכיר החוק בסוף 2013¹³⁶.

להוציא את המתרחשות סביב הפונדקאות, מפלגות המרכז נוטות שלא להפעיל את מנופי הלחץ הנתונים בידיהן כדי להיאבק למען חוקים להט"ביים. כך, למשל, בתחילת יוני 2014 יכלו קוראי העיתונים לחזות בתמונות של ציפי לבני מחתנת זוג גברים. אין להפחית, כמובן, מחשיבותן של פעולות סמליות כאלה, הננקטות בדרך כלל על-ידי חברי אופוזיציה ופעילים פוליטיים המוחים על מדיניות הממשלה.

עמידתה של לבני מתחת לחופה הלהט"בית עלולה הייתה להשכיח מלב הציבור כי מדובר בשרת המשפטים של מדינת ישראל - שרת המשפטים של אותה ממשלה שמונעת מזוגות חד-מיניים להתחתן. מתוקף תפקידה לבני שימשה גם כיו"ר ועדת השרים לענייני חקיקה. זוהי ועדה בעלת חשיבות עליונה, המכריעה לאילו הצעות חוק תתנגד הממשלה ובאילו תתמוך. לעומד בראשה סמכויות המאפשרות לו לתקוע או לקדם חקיקה; להפעיל לחצים על חלק מסיעות הקואליציה ולהיטיב עם אחרות. בהשוואה לקודמה בתפקיד, השר יעקב נאמן¹³⁷, לבני כמעט ולא השתמשה בתפקידה הרם כדי לקדם חקיקה גאה החשובה לה ולמצביעה ולהקשות על הפועלים נגדה. חשוב לזכור כי גם "קרב העררים" שלתוכו נגרו "יש עתיד" ו"הבית היהודי" היה יזמה של אנשי בנט, שהפעילו בנחישות כל אמצעי שברשותם כדי להיטיב עם האלקטורט שלהם¹³⁸.

יש לציין גם כי כמה משפטנים העוסקים בתחום החקיקה הגאה טוענים שחלק מן החוקים של מפלגות המרכז אשר נפלו בגלל התנגדות הימין יכולים היו להיות מעוגנים לכתחילה כתקנות מיניסטריאליות¹³⁹. מעבר לכך, יכולים שרי המפלגה לקבוע ללא כל קשר לבנט על מדיניות משרדם. גרמן עשתה זאת כשהביאה לשינוי דרמטי במדיניות משרד הבריאות כלפי טרנסג'נדרים¹⁴⁰.

לעומת זאת, בארגוני החינוך של הקהילה מעידים שמאז כניסתו של שי פירון לתפקיד שר החינוך לא חל שינוי במעמדם, בתקציבם או בנגישות שלהם למערכת החינוך¹⁴¹. זאת בניגוד לפרסומים הרשמיים של "יש עתיד" לקראת שבוע הגאווה 2014 שעוררו מחלוקת רבה בתוך הקהילה. התסיסה הגיעה לשיא יום

לפני מצעד הגאווה, כשפעילים קטעו נאום של לפיד באירוע להט"בי במחאה על המחיר הכבד שהוא משלם לימין ועל סירובו לתמוך בהצעת ברית הזוגיות של "העבודה"¹⁴².

לסיכום, הכוח הרב שהעניקו לפיד ולבני לבנט במהלך המו"מ הקואליציוני והבחירה לשתף איתו פעולה ולא עם בני בריתם הטבעיים, כמו גם התנהלותם הפרלמנטרית, עלו לקהילה הגאה במחיר כבד. גם כשכן הושגה התקדמות כלשהי, כמו עם חוק הפונדקאות, היא נעשתה על חשבון האינטרסים הבסיסיים ביותר של מצביעי מפלגות המרכז¹⁴³.

בכנס שנערך במאי 2014 שרטטה ח"כ עדי קול את המשוואה: חוקים להט"ביים תמורת כסף להתנחלויות. "את הרי יושבת בוועדת הכספים", פנתה לח"כ שפיר שיטבה לצדה בפאנל, "את רואה כמה כסף אנחנו צריכים להעביר להתנחלויות כדי שהבית היהודי יעבירו לנו חוקים. זו מסחטת כספים"

תוצאות הברית, שעיקרן המשך הקיפאון שתואר בפרק הראשון, ניכרות בטבלת החקיקה המצורפת. לאור הממצאים הללו, הכרזות כמו זו שפרסם ח"כ עופר שלח לרגל שבוע הגאווה - "זוהי כנסת מהפכנית בהקשר של זכויות להט"בים, ואנחנו נמשיך ונפעל כדי להביא לשוויון של כולם"¹⁴⁴ - נראות חסרות כיסוי.

◀ חוסר שיתוף פעולה בתוך "הגוש הגאה"

סיבה נוספת לכך שהגוש הגאה, המקיף קואליציה ואופוזיציה כאחד, לא הצליח למצות את פוטנציאל השינוי הגלום בו הוא חוסר שיתוף פעולה בין הסיעות השונות שמרכיבות אותו.

לא אחת הואשמה "יש עתיד" בסיכול חקיקה גאה של האופוזיציה בשל "מלחמות קרדיט", כלומר, מאבקים להשגת הכרה ציבורית במאמצי החקיקה. כך, למשל, ביולי 2013 התנגדה "יש עתיד" לתיקון של ח"כ מיכאלי לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה. השרה גרמן שהצביעה נגד החוק נימקה את הסירוב שלה בכך שעופר שלח צפוי להגיש הצעה רחבה יותר¹⁴⁵. בנובמבר של אותה שנה הפילה "יש עתיד" את הצעת ברית הזוגיות לבני ובנות אותו מין של ח"כ שפיר¹⁴⁶. לבני הייתה השרה היחידה שהצביעה בעד ההצעה בוועדת השרים לענייני חקיקה. "יש עתיד" התנגדה להצעה גם כשעלתה להצבעה חוזרת באמצע יוני 2014¹⁴⁷. במצע הבחירות שלה התחייבה המפלגה כי ברית הזוגיות שלה "תכלול גם זוגות חד-מיניים"¹⁴⁸. לאחר שהוכנו אליו שאלות רבות בנושא, הסביר לפיד כי הוא מתנגד לכך שהחוק של שפיר יוצר "פלטפורמה ייחודית ללהט"בים... החוק הזה מפלה על-פי נטייה מינית"¹⁴⁹.

דוגמה נוספת לחוסר שיתוף הפעולה התרחשה בדצמבר, כשכמעט כל חברי ועדת השרים לענייני חקיקה דחו את ההצעה של ח"כ חנין המבקשת להשוות את זכויותיהם של זוגות חד-מיניים בענייני משכנתאות¹⁵⁰. במשרד השיכון הסבירו כי בפועל קיים כבר נוהל כזה, ושרי הממשלה - ובכללם נציגי מפלגות המרכז - לא מצאו לנכון לחזק את מעמדו ולעגנו בחקיקה.

◀ שתיקתו של ראש הממשלה

"שמרנים מאמינים בקשרים המחברים אותנו זה לזה; בכך שחברה חזקה מבוססת על הנדרים שאנו נשבעים בשמם. אני לא תומך בנישואים חד-מיניים למרות שאני שמרן. אני תומך בהם בגלל שאני שמרן"

ראש ממשלת בריטניה, דיוויד קמרון, ועידת המפלגה השמרנית, אוקטובר 2011¹⁵¹

המציאות הפוליטית של העשור האחרון חייבה נבחרי ציבור בכל מדינות העולם להתייחס לדרישות של קהילת הלהט"ב לשוויון זכויות. מנהיגים בכל קצות העולם, שמרנים או ליברלים - מכריסטינה קירשנר בארגנטינה¹⁵², דרך פרנסואה הולנד בצרפת¹⁵³ ועד ברק אובמה בארצות הברית¹⁵⁴ - נדרשו לבטא באופן ברור ומנומק את עמדתם בנושא¹⁵⁵. למעשה, קשה למצוא היום ולו מנהיג אחד, בוודאי בעולם המערבי, שדעותיו בשאלת הקהילה הגאה אינן מוצהרות וגלויות בפני הציבור.

יוצא דופן מבחינה זו הוא ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו. למרות שמדובר באחת הסוגיות המרכזיות על סדר היום הציבורי, נתניהו טרם טרח לעדכן הן את בוחריו והן את כלל הציבור בעמדתו בעניין. אזרחי ישראל מכירים היטב את השקפת עולמו במגוון רחב של נושאים - מביטחון לאומי, דרך לוחמת סייבר וכלה ביתרונותיה המוסריים של הטבעונות¹⁵⁶ - אבל לא לגבי הקהילה¹⁵⁷.

בניגוד למנהיגים אחרים בעולם המערבי, נתניהו לא טרח לעדכן את בוחריו בהשקפת עולמו. אזרחי ישראל מכירים את עמדתו במגוון רחב של נושאים - מביטחון לאומי, דרך לוחמת סייבר וכלה ביתרונותיה המוסריים של הטבעונות - אבל לא לגבי הקהילה

למרות הדרישה הברורה של נציגי הקהילה כי ינקוט עמדה ברורה במהלך גל המחאה הלהט"בית של 2014, שמר נתניהו על שתיקתו. למעשה, הפעם הראשונה אי-פעם שהוציא מפיו בפומבי את הביטוי העברי המפורש "הומואים ולסביות" היה בסרטון ששלח לפאנל פוליטי של הקהילה בתל-אביב לקראת בחירות 2015. גם בסרטון זה לא הביע ראש הממשלה כל עמדה או התחייבות בעניין הלהט"בי¹⁵⁸.

השתיקה הרועמת הזו מצד ראש הממשלה איננה בעלת משמעויות במישור הסמלי בלבד. יש לה גם השלכות פוליטיות: ראש הממשלה הוא הגורם היחיד במערכת הפוליטית שקובע את לוח הזמנים של ישיבות הממשלה, שבהן אמור להתקיים הדיון על חוקים שהוגש לגביהם ערר בוועדת השרים לענייני חקיקה¹⁵⁹. מכאן יוצא שאילו נתניהו היה מעוניין בכך, הוא יכול היה להפשיר את כלל החוקים הגאים שנתקעו בגלל הגשת עררים מצד "הבית היהודי". העובדה שלרוב אינו עושה זאת מאפשרת לימין הדתי להשתמש בערר ככלי כוחני לקבורת הצעות חוק.

הנסיבות היחידות שבהן נתניהו כן מקפיד להתייחס לקהילה הלהט"בית הישראלית, ובגאווה ניכרת, הן כשהוא מדבר באנגלית מעבר לים. מבדיקה שערכנו עולה כי ברבים מהנאומים הבינלאומיים החשובים שנשא ראש הממשלה בחו"ל בשנים האחרונות הוא כלל אזכור של הקהילה הגאה, בעיקר למטרות התנחלות באיראן.

להלן כמה דוגמאות:

"מה ישנה את מצבו החולני של המזרח התיכון? מילה אחת: דמוקרטיה - דמוקרטיה אמיתית וכנה. אני לא מתכוון רק לבחירות. אני מתכוון לחופש הביטוי, לחופש העיתונות, לזכויות נשים, לזכויות גייז, לזכויות מינוריים, לזכויות לכולם. מה שאזרחי ישראל רוצים עבור המזרח התיכון זה את מה שיש לכם באמריקה, את מה שיש לנו עצמנו בישראל - דמוקרטיה"

מתוך נאום בפני הוועידה השנתית של איפ"אק, מאי 2011¹⁶⁰

"מראשית ימיה אימצה ישראל השקפת עולם שיתר המזרח התיכון שלל ודחה מעליו. באזור שבו סוקלים נשים למוות, שבו מוציאים הומוסקסואלים להורג בתלייה... ישראל היא מחזה יוצא דופן"

מתוך נאום בפני הקונגרס האמריקאי, מאי 2011¹⁶¹

"אזרחי ישראל מגלים אהדה מעצם טיבם כלפי התקדמות כנה ואמיתית של רפורמות דמוקרטיות בכל רחבי העולם. יש לנו קשר טבעי עם מדינות שבהן זכויות נשים, זכויות הומואים ולסביות וזכויות של מיעוטים זכות לכבוד הראוי להן"

נאום בפני ועידת יידי ישראל באירופה, פברואר 2011¹⁶²

האיראנים חיים בתוך לילה אפל הנמשך כבר 30 שנה, והיום הם כבר לא מעוניינים בשימור אותם רעיונות ימי-ביניים של שלילת זכויות מנשים ושליטת זכויות מהומואים"

מתוך נאום בפני נשיאי הארגונים היהודיים, פברואר 2012¹⁶³

כאמור, הצהרות פומביות בעברית, המכוונות לקהל הישראלי, יש אחת בלבד - ואף היא עמומה ובלתי-מתחייבת. ומה לגבי דפוסי הצבעה? בתחילת יוני 2014 נתניהו הצביע בעד חוק הפונדקאות בשיבת הממשלה. מנגד, במהלך שבוע הגאווה של 2014 העלתה מפלגת העבודה להצבעה חוזרת את ברית הזוגיות לבני ובנות אותו מין. הנוכחות הקואליציונית הספיקה כדי להפיל את הצעת החוק; נוכחותו של ראש הממשלה לא נדרשה בשום צורה. אלא שאז, זמן קצר לפני תחילת ההצבעה, נכנס לאולם נתניהו בכבודו ובעצמו, ניגש אל המקום השמור לו בקדמת המליאה, הצביע נגד ויצא מהאולם.

השתיקה של נתניהו איננה בעלת משמעויות סמליות בלבד. יש לה השלכות פוליטיות: הסמכויות השמורות לראש הממשלה בלבד מאפשרות לו, אילו רק רצה, להפשיר את כלל החוקים הגאים שנתקעו בגלל עררים מצד "הבית היהודי"

הערות שוליים

- 1 · <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/057/121.html>
- 2 · שיחה עם משפטן העוסק בנושא
- 3 · <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3030503,00.html>
- 4 · <http://www.haaretz.co.il/news/whatis/.premium-1.2185483>
- 5 · <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3684036,00.html>
- 6 · <http://www.gaystarnews.com/article/chile-expected-legalize-gay-marriage120314>
- 7 · <http://www.gaystarnews.com/article/finland-gay-marriage-bill-reaches-parliament200214>
- 8 · <http://www.irishexaminer.com/ireland/same-sex-marriage-referendum-will-make-ireland-a-beacon-of-light-260607.html>
<http://www.irishcentral.com/news/67-percent-of-Irish-will-vote-in-favor-of-gay-marriage-in-2015.html>
- 9 · <http://www.vanderbilt.edu/lapp/insights/l0844.enrevised.pdf>
- 10 · <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,2004036,00.html>
- 11 · <http://www.bbc.com/news/world-europe-22579093>
- 12 · <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2190476>
- 13 · http://www.angus-reid.com/polls/36810/three_in_five_israelis_back_same_sex_marriage
- 14 · <http://tinyurl.com/latjyfj>
- 15 · <http://tinyurl.com/pg7t7n7>
- 16 · <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-25960225>
- 17 · <http://www.legislation.gov.uk/asp/2007/4/contents#pt1-ch2-pb7-lq29>
- 18 · <http://www.reuters.com/article/2014/04/14/us-malta-gays-idUSBREA3D1OS20140414>
- 19 · <http://www.reuters.com/article/2014/04/14/us-malta-gays-idUSBREA3D1OS20140414>
- 20 · <http://www.bbc.com/news/uk-26793127>
- 21 · <http://www.ukgaynews.org.uk/Archive/2005dec/3001.htm>
- 22 · <http://edition.cnn.com/2013/05/15/world/americas/brazil-same-sex-marriage/index.html?eref=edition>
- 23 · http://www.athosgls.com.br/noticias_visualiza.php?contcod=29208
- 24 · <http://www.bbc.com/news/world-europe-22579093>
- 25 · <http://tinyurl.com/aantnt3>
- 26 · <http://www.abc.net.au/news/2013-04-17/nz-legalises-same-sex-marriage/4635086>

- http://www.nzherald.co.nz/nz/news/article.cfm?c_id=1&objectid=10878614 · 27
- <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-23571197> · 28
- <http://www.americasquarterly.org/node/1033> · 29
- <http://jurist.org/paperchase/2012/06/denmark-parliament-passes-same-sex-marriage-legislation.php> · 30
- <http://www.lifesitenews.com/news/denmark-allows-gay-partners-to-jointly-adopt-children> · 31
- <http://jurist.org/paperchase/2011/06/liechtenstein-voters-approve-civil-partnership-law.php> · 32
- http://seattletimes.com/html/nationworld/2012368514__argentina16.html · 33
- <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-10650267> · 34
- <http://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-24825547> · 35
- http://www.nytimes.com/2011/10/09/opinion/sunday/bruni-same-sex-marriage-in-portugal.html?pagewanted=all&_r=0 · 36
- <http://abcnews.go.com/International/wireStory/portugal-expands-adoption-rights-gay-couples-19200948#.UZZCSalkSYQ> · 37
- <http://jurist.org/paperchase/2010/06/iceland-parliament-approves-same-sex-marriage-legislation.php> · 38
- <http://tinyurl.com/mm3dsag> · 39
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7978495.stm> · 40
- <http://www.dw.de/sweden-opts-for-gay-adoption/a-571702> · 41
- <http://www.pinknews.co.uk/2009/12/10/austrias-parliament-legalises-civil-unions> · 42
- <http://www.queerty.com/austria-legalizes-adoption-by-same-sex-couples-wont-let-them-get-married-20130805> · 43
- <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-23502039> · 44
- <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/americas/03/04/mexico.argentina.gay.marriage/index.html> · 45
- http://usatoday30.usatoday.com/news/world/2008-06-17-gaymarriage_N.htm · 46
- http://www.nbcnews.com/id/25218048/ns/world_news-europe/t/norway-passes-law-approving-gay-marriage/#.U5bSivLteY · 47
- <http://www.towleroad.com/2008/09/ecuador-approve.html> · 48
- <http://in.reuters.com/article/2007/12/18/us-hungary-gay-idINL1861742220071218> · 49
- http://www.nbcnews.com/id/15714036/ns/world_news-africa/t/south-africa-legalize-gay-marriage · 50
- <http://www.news24.com/World/News/Lesbians-gays-can-adopt-children-20020910> · 51
- <http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/gay-marriage-legalized> · 52
- http://www.swissinfo.ch/eng/First_same-sex_union_registered_in_Switzerland.html?cid=5651748 · 53

- <http://www.nytimes.com/2005/06/30/international/europe/30cnd-spain.html> · 54
- http://www.nytimes.com/2005/06/30/world/europe/30iht-spain.html?_r=0 · 55
- <http://www.mapleleafweb.com/features/same-sex-marriage-canada> · 56
- <http://www.parl.gc.ca/Content/LOP/researchpublications/921-e.htm#alegislation2> · 57
- <http://marriage.about.com/od/slovenia/p/slovenia.htm> · 58
- http://www.coe.int/t/Commissioner/Source/LGBT/AndorraSociological_E.pdf · 59
- http://www.ilga-europe.org/home/guide_europe/country_by_country/andorra/legal · 60
- <http://gaymarriage.procon.org/view.resource.php?resourceID=004857> · 61
- <http://www.washingtonpost.com/blogs/the-fix/wp/2013/07/11/another-front-in-the-gay-rights-battle> · 62
- http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2003/01/31/Belgium-legalizes-gay-marriage/ · 63
[UPI-46741044012415](http://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2003/01/31/Belgium-legalizes-gay-marriage/UPI-46741044012415)
- <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4929604.stm> · 64
- <http://www2.hs.fi/english/archive/news.asp?id=20010928IE9> · 65
- http://www.expatica.com/de/family/partners/marriage-and-divorce-in-germany-3264_9949.html · 66
- http://www.expatica.com/de/family/partners/marriage-and-divorce-in-germany-3264_9949.html · 67
- <http://www.cbsnews.com/news/gay-marriage-goes-dutch> · 68
- <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0104/01/sm.10.html> · 69
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-52894c1a0ee4441004.htm> · 70
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-3d33b7d349a6431006.htm> · 71
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4328265,00.html> · 72
- <http://www.mako.co.il/news-elections-2013/articles/Article-0499f9bba57cb31006.htm> · 73
- <http://www.nrg.co.il/online/1/ART1/926/516.html> · 74
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-52894c1a0ee4441004.htm> · 75
- <http://gogay.co.il/item.php?id=17455> · 76
- <http://www.haaretz.co.il/captain/net/1.2188426> · 77
- <http://sixtyone.co.il/articles/143> · 78
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4463901,00.html> · 79
- <http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/19/507.rtf> · 80
- <http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/19/1258.rtf> · 81

- <http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/19/1461.rtf> · 82
- <http://www.haaretz.co.il/news/education/1.2273605> · 83
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-d51bc76bab50041006.htm> · 84
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2151964> · 85
- <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000890941> · 86
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2346135> · 87
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-97e724c5c96f241006.htm> · 88
- <http://news.walla.co.il/?w=9/2705607> · 89
- <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/529/379.html> · 90
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2182139> · 91
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2179219> · 92
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-d3723036be1e241006.htm> · 93
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2199054> · 94
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4481221,00.html> · 95
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2269573> · 96
- <http://www.themarker.com/news/1.2338467> · 97
- <http://www.haaretz.co.il/news/education/1.2337286> · 98
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4518567,00.html> · 99
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2317843> · 100
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2336681> · 101
- <http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/19/2521.rtf> · 102
- <http://www.knesset.gov.il/privatelaw/data/19/1778.rtf> · 103
- http://www.kipa.co.il/now/The_Jewish_Home/48717.html · 104
- <http://tinyurl.com/ksv7cpn> · 105
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-25a30e44e0e1c31006.htm> · 106
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-80db63fd9266c31006.htm> · 107
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2180163> · 108
- <http://www.kipa.co.il/now/17/57220.html> · 109
- <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/rtf/avoda/2004-07-20.rtf> · 110

- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-378519ada141041006.htm> · 111
- <http://www.kamoha.org.il/?p=11680> · 112
- <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/378/538.html> · 113
- <http://news.walla.co.il/?w=/2780/2601754> · 114
- <http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=991766> · 115
- <https://www.facebook.com/TalSchneiderPlog/posts/1431409133746658> · 116
- <http://sixtyone.co.il/articles/102> · 117
- <http://www.thepost.co.il/NewsBulletin/new.aspx?0r9VQ=KLHG> · 118
- <http://tinyurl.com/plsxfpw> · 119
- 37 סעיף ,http://www.knesset.gov.il/docs/heb/coalition2013_1.pdf · 120
- <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/526/831.html?hp=1&cat=404&loc=10> · 121
- עוד על הפער ההולך וגדל בין מדיניות לפיד לבין תפיסת העולם שמנחה את בוחריו בסקר מולד 2013:
<http://www.molad.org/researches/%D7%A1%D7%A7%D7%A8-%D7%9E%D7%95%D7%9C%D7%93-2013-%D7%97%D7%9C%D7%A7-%D7%90>
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4526019,00.html> · 123
- <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2190476> · 124
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-52894c1a0ee4441004.htm> · 125
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2269573> · 126
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2319367> · 127
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2334949> · 128
- <http://www.themarket.com/news/1.2338467> · 129
- <http://news.walla.co.il/item/2796460> · 130
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/.premium-1.2322795> · 131
- <http://gogay.co.il/item.php?id=17973> · 132
- <http://tinyurl.com/q9hp7yt> · 133
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2157144> · 134
- https://www.facebook.com/photo.php?fbid=622542614451420&set=a.394247260614291.82694.394242203948130&type=1&comment_id=1922832&offset=0&total_comments=5 · 135
- <http://index.justice.gov.il/Pubilcations/News/Pages/TazkirChayimMesutafim.aspx> · 136
- <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000827547> · 137

- <http://www.kipa.co.il/now/55846.html> · 138
- <http://www.haaretz.co.il/news/education/1.2190768> · 139
- <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4519125,00.html> · 140
- שיחות שקיימנו עם פעילים מרכזיים בקהילה · 141
- <http://news.walla.co.il/?w=%2F1%2F2755059>, ראו גם את הדיון הקהילתי שהתפתח עקב העימות בין ח"כ שפיר
למחנה הטלוויזיה אסי עזר: <http://celebs.walla.co.il/?w=/3601/2754848> · 142
- <http://www.haaretz.co.il/news/education/1.2337286> · 143
- <https://www.facebook.com/OferYeshAtid?fref=ts> · 144
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-d51bc76bab50041006.htm> · 145
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-805c65f35d12241006.htm> · 146
- <http://www.haaretz.co.il/news/politi/1.2346135> · 147
- <http://yeshatid.org.il/programmes/proud/#sthash.5On9u4vP.dpuf> · 148
- <http://news.walla.co.il/?w=/9/2691419> · 149
- <http://www.nrg.co.il/online/1/ART2/529/379.html> · 150
- <http://www.dailymail.co.uk/debate/article-2329294/The-evidence-blows-apart-Mr-Camersons-claim-gay-marriage-strengthen-families.html> · 151
- http://www.huffingtonpost.com/2010/07/15/argentina-gay-marriage-law_n_647129.html · 152
- http://www.nytimes.com/2013/05/19/world/europe/hollande-signs-french-gay-marriage-law.html?_r=0 · 153
- <http://www.whitehouse.gov/blog/2012/05/10/obama-supports-same-sex-marriage> · 154
- גם מנהיגים שמרנים לא חוששים לבטא את העמדות שלהם ולהגן עליהן בפומבי. ראו, למשל, את המקרה של
אנגלה מרקל בגרמניה שמביעה באופן מוצהר ומנומק את התנגדותה לאימוץ חד-מיני: <http://en.queer.de/2013/09/09/angela-merkel-opposes-lgbt-rights-tv-debate> · 155
- <http://blogs.haaretz.co.il/barakavid/937> · 156
- <http://www.haaretz.co.il/news/education/.premium-1.2190475> · 157
- <http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-1dc65f5761e5b41006.htm> · 158
- סעיף 40, <http://www.pmo.gov.il/Secretary/Documents/takanon120812.pdf> · 159
- <https://www.youtube.com/watch?v=26lcWlqMtiw> · 160
- <http://www.theglobeandmail.com/news/world/transcript-of-prime-minister-netanyahu-address-to-us-congress/article635191/?page=all> · 161
- http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2011/Pages/PM_Netanyahu_European_Friends_Israel_7-Feb-2011.aspx · 162
- <http://www.pmo.gov.il/English/MediaCenter/Speeches/Pages/speechpresidents190212.aspx> · 163

www.molad.org

משרד 077 706 0200

פקס 077 701 0209